

נשאר האיסור שעטנו במקומו. לפי אין היתר לחבירו להניחו ללבשו, שא"כ ע"פ היתר כה"ב כלל. שכיון שעובר על איסור בלבישתו א"ז נגדר ככה"ב ע"פ הלכה. ואף שא"כ אלא איסור דרב' בשוא"ת למי שאינו מסיר השעטנו. עכ"פ א"כ שום מתיר של כה"ב כנגד איסור זה ונשאר בתוקפו. משום כך מחייבו הרמב"ם לקרעו מעליו ודו"ק היטב.

מה בין כלי ראשון לכלי שני: בירור בגדרי בישול¹

-א-

המשנה קובעת: כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח ישן וקוליים האיטפנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן.

ובמשנה אחרת: אין נתנין ביצה בצד המיחים בשביל שתתגלגל וכו'. וע"ז אמרו בגמ' איבעיא להו גלגל מאי. אמר רב יוסף גלגל חייב חסאת. אמר מר בריה דרבינא אף אנן נמי תנינא כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת. חוץ מן המליח ישן וקוליים האיטפנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. ש"מ.

המדרכי מביא מה' ראש' בזה. וז"ל: פי' הי"ד אלעזר ממיץ מכאן דאין בישול אחר בישול וא"כ כל דבר שנתבשל כל צרכו מותר להחזירו לכלי ראשון להתחמם או ליתנו אצל האש. ופי' כל שבא בחמין כו' שורין אותו בחמין בכלי ראשון ושלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בכלי ראשון חוץ ממליח הישן וקוליים האיטפנין ודגים קטנים מלוהים שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. פירושו אלו ג' וכיצא בהן שבהדחה בעלמא מתבשלין.

1. עיקר דבריני כאן אינם באים לחדש כלל - שהדברים כבר מבארים וידועים אלא להשמת לב ולהדגשה בלבד. שהרי בעניני כ"ד וכ"ש וגדרי בישול רבו השיטות הלכה למעשה מן הקצה אל הקצה ודבה המנוכה בענינים אלו. וכמדתה שאם נסתלק מדרך המסורת המדויגת, כאן נכלל להתבחין בין חומרא לחומרא ובין קלא לקלא - ולבדוד הראי לקבל והראי לדחות, אחרי עמידה על יסוד השיטות. שאיני רומה חומרא לחושש לדעת הראים וסייעת לחומרא - אף דא"כ עיקר הדין (ועי' חזו"א או"ח סי' נ"ב סק"ח ר"ס) ואכמ"ל) לחשש ששייך כאן שיטת הראים בתורת אפשר ודו"ק. וא"כ אין הדרך שנת אחרי בשאלות אלו ר"כ. לעי' ראוי לעיין בשיטות להתבונן ע"ש הנ"ל. ומתעין יבחרו. וע"ע בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ג.
2. שבת (קמה:).
3. שבת (לח:).
4. שבת (לח: לט:).
5. מדרכי שבת (סי' ש"ב).
6. ספר יריאים השלם (סי' קע"ד) עמ' 268 והל'.

הרב יצחק אברהם סניטקי
 100 (מ.מ.מ.)
 גבתי ב"פ.

דבישול אין תלוי לא בכלי ראשון ולא בכלי שני אך לפי דבר שנתבשל כדלקמן בשמעתין גבי מלח דאיכא דאמרי דאפי' בכלי שני נמי בשלה, ואיכא דאמרי דאפילו בכלי ראשון נמי לא בשלה. ואע"פ שאין בישול אחר בישול מ"מ יש בישול אחר אפי' וצליה כדאמרי' בפסחים צלאו ואח"כ בשלו חייב. ומוקי לה כרבי זוסי דאמר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח. אלמא ריש בישול אחר אפי' וה"ו דיש בישול אחר צליה. הלכך יזוהר אדם שלא ליזן פת אפרי אף בכלי שני במקום שהי' סולדת בו וגם מצלי יש ליזוהר כמו כן. והבבבושל לא יזן אצל האש בחום גדול שהי' סולדת בו ואם עושה חילל שבת.

מיהו ראב"ה"י כתב דלאו מילתא היא דבפ' כיצד מברכין מייתי לה ומסיק דע"כ לא קאמר ר' יוסי אלא לגבי מצה דבעינן טעם מצה בפיו וליכא. עכ"ל.

לדא"מ י"כ ב' חידושים: א) דבישול אינו תלוי בכ"ד וכ"ש לבד - אלא צריכים לדון ג"כ לפי הדבר המתבשל. ויתכן באיזה דבר שיתבשל בכ"ש ור"א לא יתבשל גם בכ"ד. ב) יש בישול אחר אפי' וכו'. ונראה דב' החידושים נוב' מיסוד אחד. דהרא"ם מבין שההבבל בין כ"ד וכ"ש תלוי במציאות: ד"כ כ"ר מבשל וכ"ש אינו מבשלת למעשה. וא"כ דבר פשוט וידוע לכל שא"א להיות תלוי אך ורק בכ"ד וכ"ש ואין כ"ר וכ"ש אלא א' מהקובעים.

וכן מוכן ראית הרא"ם ממצה שכיין שיש משמעות לבישול אחר אפי' במציאות נקרא בישול (משא"כ בישול אחר בישול שאינו מועיל במציאות להיות שינוי במציאות). וזה ישופ"ה קושית הראב"ה"ה על הרא"ם, לפי דרכו של הרא"ם.

ובספר ידא"מ מצינו עוד חידוש ג' שג"כ יוצא מאותה הבנה (שדיני בישול תלויים במציאות). הרא"ם כתב: הלכך יזוהר אדם שלא להכניס בשבת אם דבר בכ"ש ואף בכלי שלישי שהי"ס בו שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא מתבשל בכ"ש ומי הוא שאינו מתבשל וכו'.

7. ראב"ה"ה שבת (סי' קצ"ז) עמ' 256.
8. ע"י אגלי"ש מ"ל אופה (סקמ"ב אות ג') ודו"ק.
9. ספר ידא"מ השלם (שם) עמ' 256.

יש חומרא רביעי' שג"כ שייך למסגרתו של הרא"ם. החיי אדם¹⁰ סובר שכלי שני שחם ביותר מבשל בכ"ד. זאת אומרת, שנוסף על מה שהחילוק בין כ"ד וכ"ש הוא רק יחסי תלוי בדבר המתבשל (אם קל לבשל א"ל) תלוי גם בכ"ש הפרטי ומידת החום של אות' כ"ש. יסוד לשיטה זו מצאנו ברשב"א¹¹ (ויש שיחוסו אף לרמב"ם, אבל שיטתו תבאר בסמוך בע"ה). חידוש זה ג"כ מבוטס על ההנחה שהחילוק בין כ"ד וכ"ש תלוי רק במציאות ולפי ההנחה הזאת באמת פשוט שכצ"ל, אמנם כל החידושים האלו באמת חידושים, שע"י כמעט נהרס כל הגבול שבין כ"ד וכ"ש. עכ"פ זה דעת הרא"ם וסייעתו. וכבר כת' המרדכי שהראב"ה חולק על שיטה זו.

ב-

מאיך גיטא, הרמב"ם לומד אחרת בחילוק של כ"ד וכ"ש. בה"ל מעשר כותבין: ונתון לקערה קטנה ולתמתוי לתוך התבשיל אע"פ שהוא חם מפני שאינו מתבשל בכלי שני. ואם היה חם ביותר כדי שיכוה את היד לא יזן לתוכו מפני שהוא מתבשל. עכ"ל. הרי שבשאר איסורים כתב ממש כרשב"א וחיי אדם שיש לחלק בכ"ש בין יד סולדת יד נכוות - ד"א שתלוי במציאות.

בניגוד לזה, לענין שבת מבואר שאין החילוק בין כ"ד וכ"ש יחסי (כבשאר איסורים) אלא מוחלט. כאן כותב הרמב"ם¹²: ואם יצק התבשיל מקדרה לקערה אע"פ שהוא רותח בקערה מותר לו ליזן לתוך הקערה תבלין שכלי שני אינו מבשל.

הרי הפשטות (א"כ לא הבינו כן כל המפרשים) שלרמב"ם אין החילוק בין כ"ד וכ"ש בהלכות שבת הבהל במציאות אלא הגדרה במלאכת בישול. וכבר האריכו בחילוק זה של הרמב"ם, בין ה' שבת ושאר איסורים, מקמת האחרונים¹⁴. והאור שמחה מבאר שדוקא כלי ראשון שהמים שבו הוחם ע"י חום האש נחשבים כתולדות האור ומה שמתבשל בו מתבשל מכת האור והוי

10. חיי אדם ה"ל שבת (כלל כ' סק"ז).
11. חיי הרשב"א שבת (מב.) ר"ה נתן אדם תמין ומי'.
12. ה"ל מעשר (פ"ג הסי"ז).
13. ה"ל מעשר (פ"ג הסי"ז).
14. ע"י שר"ת שואל ומשיב ח"ה (סי' י"א) באריכות בעניניו. ושר"ת נוב"י מ"ת הא"ח (סי' כ"ג). ואר"ש ה"ל שבת (פ"ט ה"ב). ודלא כמש"כ החו"א או"ח (סי' נ"ב סק"ט) ע"ש. וע"י גלין מהרש"א י"ד (סי' פ"ז). וע"י משמרת חיים ח"א ה"ל שבת (סי' כ'). ואכמ"ל.
15. או"ש (שם).

בישול. אבל מה שמתבשל בכ"ש (אף שבמצואות מתבשל) א"ו מלאכת בישול שאינו מתבשל מכה האור אלא מכה כחו עיי"ש. זה ביאור דברי התוס' שפי' ענין כ"ש משום שדפנות מתקררות וכמוכן זה קשה להבין. אבל ע"ד האר"ש הבריים מאירים שכיון שהדפנות מתקררות אין כאן המשך מהכ"ר אלא הכ"ש דבר חדש וא"ו החפצא של תולדות האור אלא כח כחו וכ'.

ומה זו בין הרא"ם והרמב"ם תלויה בהכנת השקלא ותרוא של הגמ' בענין מלח אי מבשל בכ"ש. י"מ"ו שמסקנת הסוגיא שאין בישול בכ"ש אפי' בקלי הבישול - שכ"ש אינו בגדר מלאכת בישול. וזה שיטת הראב"ה ורמב"ם וש"ר שכ"ש הגדרה הלכתית. ואחרים הבינוהו שהמסקנ' היא שאין מלח מקלי הבישול - אבל מה שבאמת מקלי הבישול מתבשל אף בכ"ש. וזה שיטת הרא"ם.

-3-

ובאמת ב' הגישות האלו הם ב' דעות בירושלמי²⁰: מה בין כלי ראשון מה בין כלי שני. א"ר יוסי כאן היד שולטת וכאן אין היד שולטת. א"ר יונה כאן וכאן אין היד שולטת אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני. אמר רבי מנא הן פיננא דאורזא מסייע ליה לאבא. הן פיננא דגריסא מסייע ליה לאבא. דאת מפני ליה מן אתר לאתר ועד כדון הוא רחת.

הש"ך²¹ פי' הירושלמי (וכן הבינו מפרשי הירוש') שאין היד שולטת היינו שאין ליד שליטה מחמת החום, והיינו יד סולדת בלשון הבבלי. וא"כ כונת הירוש' שיש מח' אם החילוק בין כ"ר לכ"ש משום הבל במצואות (כאן היד שולטת וכאן אין היד שולטת) או משום הבל בגדרי ההלכה (כאן וכאן וכו' אלא עשו הרחק וכי'). ומביאים ראיה מן המצואות (ההן פיננא וכי') שבאמת א"כ הבל מוחלט במצואות, שכן תלוי בדבר שהוא בתוך הכ"ר או כ"ש, אלא תלוי בגדרי בישול. וא"כ ב' ההסברים (של הרא"ם והרמב"ם) הם בעיקר מח' בירושלמי - אלא שבירוש' מדובר בבישול דרב', ובבלי מדובר בבישול דא' (וכמו שיתבאר).

16. תוס' שבת (פג) ר"ה ושפע מינה וכי'.
 17. שבת (מב).
 18. ח"י הגהות א"י"ח (סי' ש"ח סק"ג) בדעת הסו' ועוד.
 19. ב"י (שם) בדעת הרא"ם ורמב"ג. ומהו ש"ל מובא בפרשה (שם סק"ט).
 20. ירושלמי שבת (פ"ג ה"ד).
 21. ש"ך י"ד (סי' ק"ה סק"ה).

כ"ה ההבנה הפשוטה בירושלמי, אלא שבש"ות בית יעקב²² דחה פ"ל זה וז"ל: כלי ראשון שעומד אצל האש ואין ה"ס בו אם יש סבירא להחמיר בזה משום הרחקה א"ל - ד"ו א"צ פנים דמבואר הוא דכל שאין ה"ס בו לא חשיב כ"ר כלל... וכ"כ בספר שפתי כהן שם בשם רש"ל אלא שכתוב שם ססי' רש"ל דמסתמינא להקל בכ"ר שעומד אצל האש כל זמן שהוא חם אפילו אין היד ס"ב כי דעשו הרחקה לכ"ר כדאיתא בירושלמי עכ"ל. הרי בהדיא דיש לנהוג כדברי רש"ל להחמיר בכ"ר אפי' אין ה"ס. והנה בש"ך השיג על דברי רש"ל כדברים שאינם נראין ולע"ד דברי רש"ל עיקר כמו שאבא. וזה דברי בעל ש"ך על דברי מהרש"ל הנ"ל ולא ירדתי לסוף דעתו שהרי בירושלמי פ' כירה איתא דעשו הרחק לכ"ר שאין היד שולטת בו והיינו שאין להיד שליטה בו והיינו ה"ס"ב. אבל כשהיד שולטת בו מוכח ההם בירוש' בהדי' דשרי לכ"ע וכי' עכ"ל.

וכבר היה לי ויכוח עם בעל ש"ך בעצמו בהיותו בק"ק וילנא ואמרת לו שדבריו תמוהים דברי רש"ל נכונים. דאי כדבריו דפי' שאין היד שולטת בו שאמר בירושלמי היינו שאין להיד שליטה בו והיינו ה"ס"ב א"כ מה צריך הרחקה שאמר בירוש' הא מדינא אמור... גם אישתמיטי' דברי הערוך (ערך סלך)²³ דהביא דברי הירושלמי הנ"ל ופי' שולטת הינו סולדת. וא"כ שאין היד ש"ב שאמר בירוש' אין פי' כמו שהבין בעל ש"ך... אלא ר"ל שאין ה"ס"ב כמ"ש וא"כ דברי רש"ל נכונים... ובעל ש"ך הודה לדברי... עכ"ל הבית יעקב.

אבל באמת לא לחינם פירשו מפרשי הירושלמי והש"ך כמו שפירשו. והמעין בירושלמי בפנים יראה שדבריהם מוכרחים. שלמעלה אמר בירוש'²⁴ שמתר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת.²⁵ וא"כ פי' שהיד שולטת צ"ל אין היד סולדת וכפי' הש"ך. ונראה שזה ג"כ כונת הערוך שענין י"ס א"ל ועני' י"ש א"ל היינו הך, אלא ד"ס הוי אי ה"ש וכי' ודר"ק.

22. ש"ות בית יעקב (סי' כ). וגליון מורש"א י"ד (שם). ואג"ל'ס הל' אושה (סקכ"ה). וכי'.
 23. מפר"ח שבת (פג).
 24. ירוש' שבת (שם).
 25. השר' גמ' דין שבת (פג) ודר"ק.

ומה שהקשה על הש"ך דאם ב"ס מירי מאי הרחקה שייך בכ"ד והרי יודע ש"ך (אפי' שאינו ע"ג האש) שהי"ס דא"ו. א"ו קושיא כלל שמטורש בירושלמי²⁶ שאין כישול דא"ו אלא בעומד ע"ג האש. וכל שהוסר מן האש אינו אלא דרב: איזוהי תבשיל ברור כל שהאור מהלך תחתיו. ולפי' צריך הרחקה.

והנה האגלי סלג' פירש אף שיטת הרמב"ם כמו הירושלמי (שאין כישול דא"ו אלא בע"ג האש). ובאמת קשה לפרש דברי הרמב"ם כן. שהרמב"ם²⁷ כתב וכן המדיח בחמין דג מליח הישן או קוליים האספגין והוא דג דק ורך ביותר הרי זה חייב. שהדחתו בחמין זה הוא גמר בשולן וכן כל כיוצא בזה. עכ"ל. ואם עירוי כ"ד מבשל, ודאי כ"ד שאינו ע"ג האש מבשל. אא"כ נפרש²⁸ שהרמב"ם מבאר החילוק בין כ"ד ע"ג האש וכ"ד וכ"ש ע"ש מציאות, וא"כ בקלי הבישול שייך כישול אף באינו כ"ד ע"ג האש. אמנם אין דברי הרמב"ם משמע כן. וכמו שהבאנו למעלה מהא"ו²⁹ ש ועוד. וע"כ מבאר הא"ו³⁰ שהירוש' והבבלי חולקים בזה. והרמב"ם באמת פוסק כמו הבבלי: וזה גופא נקודת הסוגיא בדיונה על גלגל ביצה אי זו דא"ו או דרב' והראיה ממליח הישן - שיתכן כישול דא"ו באינו ע"ג האש.³¹

ד-

בירושלמי³² מופיע עוד מה' מח' בין ר' יוסי ור' יונה: מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלה. ר' יונה אמר אסור ועירוי ככ"ד הוא. חייליה דר' יונה מן הדא אהך שבישל בו אחד שירה לתוכו רוחת. א"ד יוסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינן מבשלין וכו'. ע"ש.

ולכא' יש כאן סתירה שבעירוי עדיין אין היד שולטת (הי"ס ב) וא"כ איך התיר לשיטתו (שתלוי באם הי"ס ב א"ל).³³ כיון שתלוי במציאות איך

26. ירוש' שבת (פ"ג ה"ה).
 27. אגלי"ס מ"ל אופה (סקכ"ג).
 28. הל' שבת (פ"ט ה"ב).
 29. כמו שבאר הג"ד אהרן סולובצ'יק שליט"א לתוך קשייתי על האגלי"ס.
 30. א"ו"ש (שם).
 31. כמש"כ הר"ן (דף י"ח ע"א) ר"ה איבעיא להו גלגל וכו'. (ועי' אגלי"ס מ"ל אופה (סקל"ח אות ג) וכו'). וכן ברי' הרישב"א (החושבים) לשבת (לה): ר"ה גלגל מאי וכו'. ודלא כחז"א א"ו"ח (מי"ב סק"ט). ואבמ"ל.
 32. ירוש' שבת (פ"ג ה"ה). וע"ע סה"י (סי' רמ"ג ה"ו). והשב"א שבת (מב) ועוד ואבמ"ל.
 33. עי' סוב' ירושל"ם (לשם).

הצטנן בלא דפנות מקררות דכ"ש. אלא נראה דמ"מ אינו מבשל במציאות משום תתאו גבר.³⁴

והנה מראית ר' יונה (בירוש') יוצא דלר' יונה כדי להיות אסור אסור צ"ל כישול במציאות וגם בגדר תולדות האור. דאין ראיתו ראיה שעירוי בכלל תולדות האור (שבשאר איסורי' א"צ לכא' אלא שעירוי מבשל במציאות. וא"כ רק עירוי המבשלת אסור, כמו שדוקא דברים המתבשלי' בכ"ד אסורים בכ"ד³⁵ ור"פ.

ובאג"ס³⁶ ר"ל שאין עירוי כ"ד מבשל אלא בלא נפסק הקילות. ונתקשה מקרבן פסח. ולפי שיטת הרמב"ם וסייעתו (ע"ה"ד שביארנו) לא קשיא מירי. שודאי אף בנפסק מבשל במציאות. וזה מספיק לשאר איסורי'. ולפי' בש"א אין חילוק בין נפסק ללא נפסק. אבל בשבת צ"ל תולדות האור ולפי' אם לא נפסק נחשב לאות' חפצא שהיה בכ"ד על האש והוא בגדר כישול.³⁷ אבל אם נפסק נחשב לחפצא אחרת הבא מכהו ואינו בגדר כישול. והאג"ס שלא פי' כן (כמש"כ למעלה) היה צ"ל ולחדש מש"כ ע"ש.

34. עי' קה"י שבת (סי' כ"ז).
 35. וע"ע בס' העיסור, שעני הכשר הנושר (עמ' 10) ודד"ק.
 36. אגלי"ס מלאכת אופה (סקל"ב).
 37. עי' ע"ז (עב) ואבמ"ל.